

ФОРТЕЦЯ

ЗБІРНИК ЗАПОВІДНИКА “ТУСТАНЬ”

КНИГА 3

Простір-М
Львів 2018

УДК 902/908+719:623.1](477.83-751)(082)

Фортеця : збірник заповідника "Тустань". – Л. : ПРОСТІР-М, 2018. – Кн. 3. – 660 с.

Науковий збірник містить нові матеріали досліджень освоєння Карпатського регіону та наскельної фортеці Тустань у доісторичну добу та в середньовіччі (археологія; історія; етнологія; скелі та печери). Окрему увагу присвячено проблемам сучасних методик дослідження і музеєфікації пам'яток та їх використання для розвитку місцевих громад.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

д.і.н., проф. Леонтій Войтович,
д.і.н., проф. Михайло Глушко,
проф., д-р габ. Міхал Парчевський,
проф., д-р габ. Марек Кромпец,
проф., д.і.н. Олександр Мусін,
д.арх., проф. Микола Бевз,
к.і.н., доц. Роман Миська (відповідальний редактор),
к.арх., Василь Рожко,
к.і.н., Тимур Бобровський,
Андрій Котлярчук,
Роман Стрехалюк (відповідальний секретар)

РЕЦЕНЗЕНТИ

д.і.н., проф. Сергій Пивоваров
проф., д-р габ. Даріуш Домбровський
д.і.н., проф. Роман Сілецький
д.арх., доц. Юрій Дибя

Рекомендовано до друку Науково-методичною радою
Державного історико-культурного заповідника "Тустань".

Адреса редакційної колегії:

Комунальний заклад Львівської обласної ради «Адміністрація
державного історико-культурного заповідника «Тустань»,
вул. Чайковського, 17, м. Львів, Україна. 79000.
Тел. (032)261-37-80;
e-mail: conference@tustan.ua
tustan.ua

ISBN 978-617-7501-78-6

© КЗ ЛОР АДІКЗ "Тустань" та автори, 2018

ЗМІСТ

Археологія

<i>Микола Бандрівський, Марія Михаць</i> Перша знахідка бронзового кельта в Підгородцях біля Урича у Сколівських Бескидах.....	8
<i>Рената Мадіда-Легутко, Кишиштоф Туня</i> Система заселення в латенський період в Західних Карпатах.....	14
<i>Надя Профантова</i> Контакты Чехии с юго-востоком и востоком в VI – начале VIII вв.....	31
<i>Анна Пескова, Роман Миська,</i> <i>Олександр Мусін, Віра Гупало</i> Хрест-енколпійон із розкопок наскельної фортеці Тустань.....	47
<i>Пьотр Н. Котовіч, Роман Миська, Наталя Керч</i> Середньовічні та модерні елементи спорядження вершника та кінської зброї з фортеці Тустань.....	71
<i>Володимир Петегиріч, Дмитро Павлів</i> Розкопки кургану «Могила Святослава» у Карпатах 1971 р. та їх інтерпретація.....	94
<i>Микола Ільків, Роман Чобан</i> Археологічна карта Прото-Черемошського межиріччя.....	117
<i>Ігор Прохненко, Марія Жиленко</i> Фальшивомонетна справа на королівському замку Нялаб.....	129
<i>Богдан Прищеп</i> Фортеця в місті Кременці на Замковій Горі за княжої доби.....	143
<i>Михайло Сагайдак</i> Археологічна пам'ятка в урбанізованому середовищі.....	155

Історія та краєзнавство

<i>Леонтій Войтович</i> Загадка галицького боярства.....	182
<i>Григорій Заплотинський</i> Монгольська навала в історії Карпатського регіону.....	198
<i>Ілля Паршин</i> Останні з Романовичів: Андрій та Лев у західних джерелах...	208
<i>Роман Стрехалюк</i> Перші документальні згадки про замок Тустань.....	220
<i>Леонід Тимошенко</i> Вежа-дзвіниця дрогобицького костелу св. Варфоломія у світлі історіографії і документальних та зображальних джерел.....	227
<i>Юрій Стецик</i> З історії судових процесів Лаврівського монастиря за маєтності у с. Висоцьке Верхнє (XVIII ст.).....	239
<i>Богдан Лазорак</i> «...vue du rocher d'urucz»: описи мандрівок до замку Тустань в Уричі з «фарбами і без» (1789–1913 рр.).....	251
<i>Володимир Галик</i> Дрогобич у громадсько-політичній й науковій діяльності та творчій спадщині Івана Франка.....	278
<i>Любомир Пархуць, Марія Джуфер</i> З історії шкільних будівель Урича.....	306

Етнологія

<i>Тамара Андрієвська</i> Рослини у традиційній обрядовості Карпат та прилеглого підгір'я.....	320
<i>Ігор Бойко</i> Шопи-стаєнки на індивідуальних пасовиськах в Українських Карпатах: екологічний аспект (кінець XIX – XX ст.).....	331
<i>Ігор Гілевич</i> Московський період діяльності карпатознавця Івана Симоненка (1943–1949 рр.).....	354
<i>Михайло Глушко</i> Надсяння: локалізація та межі етнографічного району.....	372

Володимир Конопка
Традиційна жнивварська обрядовість українців Бойківщини
(за матеріалами польових досліджень 2008–2012 рр.).....384

Роман Радович
Розвиток системи опалення житла українців Карпат.....395

Василь Сивак
Одинарна полиця і мисник в інтер'єрі народного житла
Бойківщини (за матеріалами польових етнографічних
досліджень).....414

Роман Тарнавський
Внесок етнографів Львівського університету у польові
дослідження традиційної культури українців Карпат (кінець
XVIII – початок XXI ст.).....434

Використання скель та печер у доісторичну добу та в середньовіччі

Тимур Бобровський
Дещо про водопостачання у середньовічній Тустані.....444

Артем Гоцицький
Наскельні зображення Тустані (нові знахідки).....455

Юрій Дубик
Музеєфікація цистерни дитинця Тустані: концепція, вибір
методики, проект.....471

Едуард Куліш, Світлана Корецька
Особливості досліджень інженерно-геологічної будови скель
«Тустань» в ракурсі збереження та можливості реставрації
пам'ятки архітектури.....481

Николай Овчаров
Скальный священный город Перперикон в Болгарии:
Проблемы археологии и развитие культурного туризма.....492

Богдан Рідуш
Проблемні питання походження та датування печер в
Урицьких скелях508

Пам'ятка, туризм і громада: моделі взаємодії

Тетяна Бей, Ірина Білан
Проект «Територія можливостей. Розвиваємо регіон разом» як
приклад роботи з громадою в контексті діяльності Державного
історико-культурного заповідника «Тустань».....520

Катерина Гончарова

Участь громад у збереженні культурного надбання та приватно-громадське партнерство.....530

Зоряна Лукомська

Символічне ознакування втраченої історико-архітектурної спадщини (на прикладі Станіславівської фортеці).....544

Світлана Павлишин

Соціологічні дослідження у заповіднику «Тустань».....556

Любомир Пархуць

Збереження культурного ландшафту села Урич.....562

Ігор Пошивайло

Майдан – громада – музей: у пошуках ідентичності, синергії, значимості (досвід і виклики у творенні Музею Майдану).....574

Олег Рибчинський

Програми ревіталізації ринкових площ історичних міст України як простору культурної спадщини.....591

Ольга Свідзинська

Збереження українських пам'яток на території Польщі (за матеріалами експедиції «Вирій»).....606

Світлана Шліпченко

Як Майдан перетворювали на Територію Гідності: досвід роботи над конкурсним завданням з перепланування центральної частини Києва та меморіалізації подій Революції Гідності.....617

Віртуальна культурна спадщина для дослідження, презентації та управління

Віктор Волошин, Микола Держило, Віктор Сорочак

Моделі доповненої реальності при відтворенні історичної спадщини.....628

Семен Фріш

Мобільний додаток Tustan AR.....635

Борис Четверіков

Створення цифрової моделі місцевості концентраційного табору Stalag-328 за допомогою ГІС-технологій.....642

Микола ІЛЬКІВ, Роман ЧОБАН

АРХЕОЛОГІЧНА КАРТА ПРУТО-ЧЕРЕМОШ- СЬКОГО МЕЖИРІЧЧЯ

У Пруто-Черемошському межиріччі в межах сучасного Снятинського р-ну на Прикарпатті зафіксовано 19 нововиявлених пам'яток / об'єктів археології (стоянок, поселень, городищ і могильників), які датуються від пізнього палеоліту до пізнього середньовіччя.

Ключові слова: археологічна карта, Пруто-Черемошське межиріччя, пізній палеоліт – пізнє середньовіччя.

Пруто-Черемошське межиріччя в межах сучасного Снятинського району Івано-Франківської області залишається недостатньо дослідженим в археологічному відношенні мікрорегіоном Східних Карпат. Деякі об'єкти, наприклад, кургани на околицях с. Джурів, нанесені на рукописну карту Ф. фон Міга останньої чверті XVIII ст. (рис. 1). Окремі старожитності зафіксовано в XIX – на початку XX ст.¹ Вибіркові розвідки та розкопки проводилися у Заваллі (Л. Вакуленко², Ю. Малєєв³), Хуторі-Будилові (С. Пивоваров⁴),

1 Janusz B. Zabytki przedhistoryczne Galicyi Wschodniej. – Lwow: Towarzystwo dla popierania nauki polskiej z funduszu B. Orzechowicza, 1918. – S. 204–205.

2 Вакуленко Л. В. Этнокультурная ситуация в Верхнем Поднестровье в I–II вв. н. э. // Древние славяне и Киевская Русь. – Киев: Наукова думка, 1989. – С. 22–34.

3 Малєєв Ю. Н. Гальштатский могильник у с. Завалье на р. Прут // Procesele etnoculturale si etnosociale la finele mileniului I i. e. n. – prima jumătate a mileniului I e. n. in Sud-Vestul URSS si teritoriile limitrofe. – Chisinau, 1991.

4 Гавритухин И. О. Пальчатые фибулы пражских памятников Поднестровья // Древности Северного Кавказа и Причерноморья. – Москва, 1991. – С. 134, табл. I: В; Пивоваров С., Ільків М. Давня та середньовічна історія Снятинщини за даними археологічних джерел // Снятин. – 2014. – Ч. 8 (22). – С. 54–68.

Джурові та Рудниках (П. Арсенич⁵, Б. Тимошук, І. Русанова⁶, Л. Михайлина⁷, Б. Томенчук⁸, Ю. Малєєв⁹, М. В. Кугутяк¹⁰), Іллінцях (Б. Томенчук¹¹). Подальші розвідкові дослідження¹² доповнюють археологічну карту новими об'єктами (рис. 2).

Залуччя Горішнє І. Поселення трипільської культури на 3 терасі р. Черемош, за 0,2 км північніше села, в уроч. Берести (орієнтовно 200 × 400 м). Перетинається балкою, по дні якої проходить польова дорога-вивіз. На її східному мисоподібному березі простежено рештки «майданчиків», розташованих у 2–3 ряди. Виявлено значну кількість фрагментів кухонного та столового посуду (горщики, амфори, миски, фруктовниці, ложки, зерновики) (рис. 3–4) і виробів з каменю: крем'яні нуклеуси, відбійники, відщепи, пластини, вкладні серпів, скребки, різці, скобелі, свердло, наконечник стріли тощо; обсидіановий відщеп; сокири, тесла і мотики із лупака (рис. 5); пісковикові зернотерки та розтирачі. Декілька знахідок віднесено до епішнурового горизонту (денце посудини, фрагментовані крем'яні кинджали (?) і наконечник стріли) та пізньоримського часу.

5 Томенчук Б. П., Кланчук М. Н., Арсенич П. И. Разведки на юго-западном пограничье Руси // Археологические открытия 1978 года. – Москва: Наука, 1979. – С. 414; Вісник Івано-Франківського краєзнавчого музею. – III квартал 2001. – № 35: Державний реєстр пам'яток археології. – С. 114, 115, 118.

6 Тимошук Б. А., Русанова И. П. Славянские святилища на Среднем Днестре и в бассейне Прута // Советская археология. – 1983. – № 4. – С. 168–171; Тимошук Б. А. Восточнославянская община VI–X вв. н. э. – Москва: Наука, 1990. – С. 173–174; Русанова И. П., Тимошук Б. А. Языческие святилища древних славян. – Москва: Ладога, 2007. – С. 54, 199, рис. 14: 5.

7 Михайлина Л. П. Населення Верхнього Попруття VIII–X ст. – Чернівці: Рута, 1997. – С. 13.

8 Томенчук Б. Археологія городищ Галицької землі. – Івано-Франківськ: Вид. Третяк І. Я., 2008. – С. 227, рис. 333.

9 Малєєв Ю. Н. Раскопки на Покутье // Археологические открытия 1984 года. – Москва: Наука, 1986. – С. 266–267.

10 Старожитності Гуцульщини: джерела з етнічної історії населення Українських Карпат: каталог пам'яток історії та культури / авт. ідеї, гол. ред. і кер. авт. кол. М. Кугутяк. – Івано-Франківськ; Львів: Манускрипт, 2011. – Т. 2: Городища, замки, осередки солевиодобутку, давні транскарпатські шляхи. – С. 42–43.

11 Вісник Івано-Франківського краєзнавчого музею. – III квартал 2001. – № 35: Державний реєстр пам'яток археології. – С. 116.

12 Ільків М. Нові археологічні пам'ятки Снятинщини // На варті доленосних літ. – Снятин: ПрутПринт, 2009. – С. 8–19; Його ж. Пам'ятки трипільської культури на лівобережжі Черемошу // Наука і освіта: крок у майбутнє: Матеріали VI Міжнар. наук. конф. «Кайндлівські читання». – Чернівці; Вишніця: Черемош, 2011. – С. 193–195; Пивоваров С., Ільків М. Старожитності епішнурового горизонту в межиріччі Верхнього Сірету та Середнього Дністра // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині (далі – МДАПВ). – 2011. – Вип. 15. – С. 293–294, рис. 2: 2–3; Чобан Р., Ситник О. Нові епіграфетські пам'ятки на лівобережжі Черемошу // МДАПВ. – 2014. – Вип. 18. – С. 212–229.

Рис. 1. Курганні насипи на південно-східній околиці с. Джурів на рукописній карті Ф. фон Міга останньої чверті XVIII ст.

Fig. 1. Mounds in the south-east environs of the village of Dzhuriv on a hand-made map of F. von Mig, the last quarter of the 17th century.

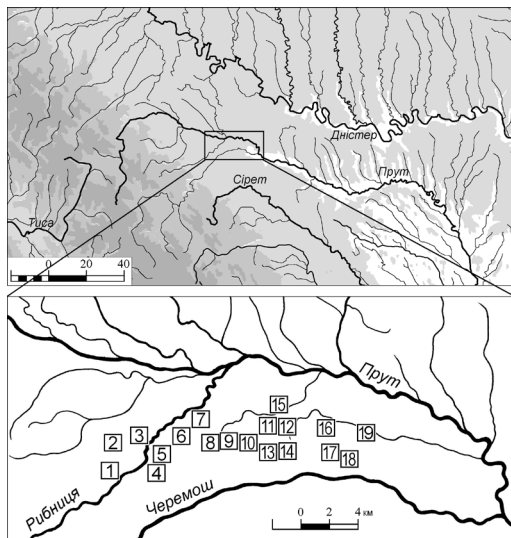

Рис. 2. Нововиявлені пам'ятки Пруто-Черемошського межиріччя: 1 – Джурів ІХ; 2 – Джурів V; 3 – Джурів VIII; 4 – Джурів Х; 5 – Джурів VII; 6 – Джурів VI; 7 – Рудники IV; 8 – Тучапи IV; 9 – Тучапи І-III; 10 – Драгасимів І; 11 – Княже II; 12 – Княже І; 13 – Княже III; 14 – Княже IV; 15 – Видинів І; 16 – Залуччя Горішнє II; 17 – Залуччя Горішнє І; 18 – Залуччя Горішнє IV; 19 – Залуччя Горішнє III.

Fig. 2. Newly found monuments of the Prut-Cheremosh Rivers Basin: 1 – Dzhuriv IX; 2 – Dzhuriv V; 3 – Dzhuriv VIII; 4 – Dzhuriv X; 5 – Dzhuriv VII; 6 – Dzhuriv VI; 7 – Rudnyky IV; 8 – Tuchapy IV; 9 – Tuchapy I-III; 10 – Drahasyimiv I; 11 – Kniazhe II; 12 – Kniazhe I; 13 – Kniazhe III; 14 – Kniazhe IV; 15 – Vudyniv I; 16 – Zaluchchia Horishnie II; 17 – Zaluchchia Horishnie I; 18 – Zaluchchia Horishnie IV; 19 – Zaluchchia Horishnie III.

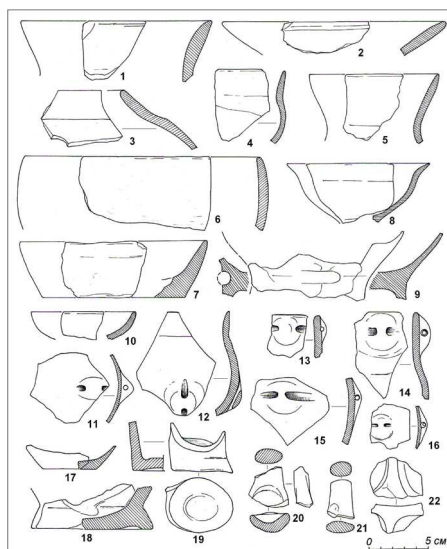

Рис. 3. Фрагменти керамічного посуду трипільської культури з поселення Залуччя Горішне І.

Fig. 3. Fragments of the pottery of the Trypillia culture from the settlement of Zaluchchia Horishnie I.

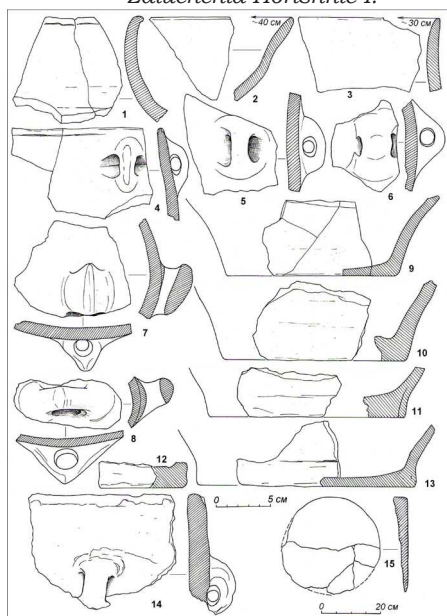

Рис. 4. Кераміка трипільської культури з поселення Залуччя Горішне І.

Fig. 4. Pottery of the Trypillia culture from the settlement of Zaluchchia Horishnie I.

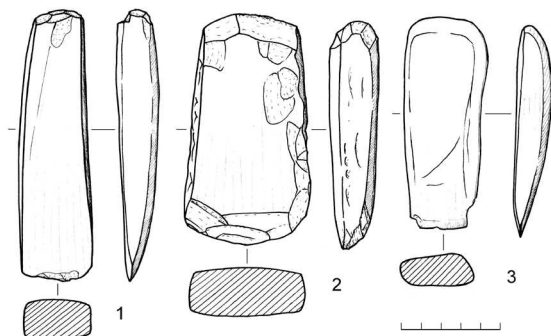

Рис. 5. Шліфовані клиноподібні знаряддя з поселення Залуччя Горішнє I.
Fig. 5. Polished wedge-shaped tools from the settlement of Zaluchchia Horishnie I.

Залуччя Горішнє II. Поселення за 2,5 км північніше села, в уроч. За Газовою Дорогою (За Горбом). Займає мисоподібний берег третьої тераси р. Прут розмірами 700 × 250 м, з південного сходу та заходу захищене глибокими балками. Знайдено фрагменти кераміки раннього етапу голіградської культури. Культурний шар, зафіксований у відслоненні ґрунту, залягає на глибині 0,60–0,75 м. Тут же розташоване поселення культури лінійно-стрічкової кераміки (150 × 80 м), яке перетинається яром і засвідчене фрагментами кераміки з елементами «нотного» орнаменту (рис. 6: 4–6) чи кнопкоподібним виступом, а також крем'яними відщепами, скребком, різцем, проколкою, вкладнями серпів, нуклеусом, обсидіановим відщепом, кам'яними зернотерками.

Залуччя Горішнє III. Поселення розташоване за 2,5 км північніше села, на мису третьої тераси р. Прут, біля дороги-спуску до Панського ставу. Виявлено крем'яні вироби та фрагменти кераміки голіградської культури.

Залуччя Горішнє IV. Поселення давньоруського часу (XII–XIII ст.) в центрі села (вул. Перемоги) на другій терасі р. Черемош. Переважають вінця галицького типу.

Княже I. Поселення за 2 км на північ від населеного пункту, в уроч. Триліски, на мису третьої тераси р. Прут (близько 200 × 120 м). З півночі обмежене стрімким уступом тераси, а зі сходу – глибокою балкою, по дні якої протікає струмок. Зафіксовано старожитності трипільської, лукашівської та давньоруської культур. До першої відносяться фрагменти кераміки, в т. ч. з лискованою поверхнею: амфори, шоломоподібні кришки, фруктошниці, кухлик. Кам'яні артефакти з кременю (оббиті жовна, нуклеуси, луски, відщепи, відбійники, скребки, вкладень серпа, наконечник стріли), лупака (сокири) та пісковика (зернотерки). Відслонення культурного шару зафіксо-

вано у стінці котловану на стрілці мису на глибині 0,4–0,6 м у вигляді скупчень великих шматків глиняної обмазки з відбитками колод і хмизу. Збірка матеріалів латенського часу складається з фрагментів ліпних посудин з гранчастим профілем вінець, хроповатою поверхнею, трапляються кнопкоподібні наліпи. Кераміка середньовічного часу (XII–XIII ст.) містить домішку крупнозернистого піску; плічка орнаментовані заглибленими лініями та насічками; вінця галицького чи загальноруського типів.

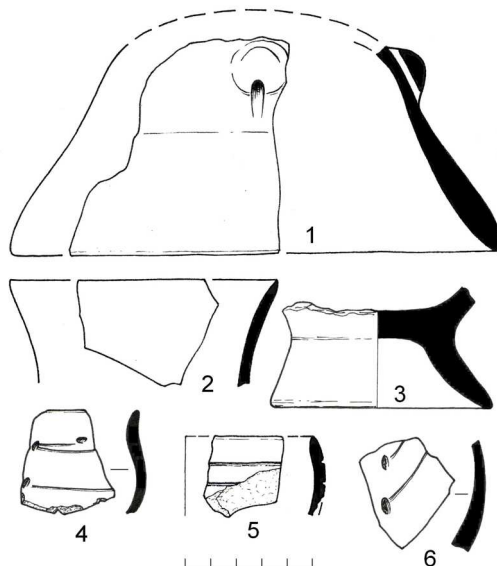

Рис. 6. Фрагменти керамічних посудин трипільської культури з поселень Княже II (1–2), Джурів X (3), а також культури лінійно-стрічкової кераміки з поселення Залуччя Горішнє II (4–6).

Fig. 6. Fragments of the pottery of the Trypillia culture from the settlements of Kniazhe II (1–2), Dzhuriv X (3), as well as the Linear Pottery culture from the settlement of Zaluchchia Horishnie II (4–6).

Княже II. Поселення трипільської культури за 700 м західніше попередньої пам'ятки на пониженому мису третьої тераси р. Прут (130 × 100 м). Фіксується знахідками фрагментів керамічного посуду (рис. 6: 1–2), обмазки, кременю (нуклеуси, відщепи), а також відслоненням культурного шару в східній частині об'єкта (глибина 0,7–0,8 м).

Княже III. Поселення трипільської культури за 0,2 км північніше села, у видолінку на правому березі пересохлого струмка, в уроч. Жолоб. Перетинається ґрунтовою дорогою, у розмивах якої на відстані 50 м виявлено шматки обмазки та фрагменти керамічних посудин.

Княже IV. Стоянка пізньопалеолітичної доби північніше села. У відслоненні вище глиняного кар'єру знайдено патиновані крем'яні пластини, відщепи, нуклеус, відходи виробництва.

Видинів I. Поселення трипільської культури та культури карпатських курганів південніше населеного пункту, на підвищеній ділянці другої тераси р. Прут, в уроч. Довге Поле. Представлене фрагментами кераміки. З цього ж урочища відомі знахідки бронзової сокири-кельта голіградської культури й срібні римські денарії.

Тучапи I–III. Стоянки пізнього палеоліту північніше села, на вершинах 3 розділених сідловинами пагорбів Пруто-Черемошського вододілу. Переважають крем'яні патиновані артефакти: нуклеуси, пластини, відщепи, різці, скребки, відходи виробництва.

Тучапи IV. Поселення давньоруської культури (XII–XIII ст.) за 2 км на північ від населеного пункту. Розташоване на лівому березі струмка, в уроч. Коробін східніше дороги Попельники–Рудники. На поверхні ріллі трапляються фрагменти кружальних посудин з вінцями переважно галицького типу й горизонтальними заглибленими лініями на плічках.

Драгасимів I. Пізньопалеолітична стоянка за 1 км на північ від центральної дороги, на західній околиці населеного пункту, на горбі (рівень четвертої–п'ятої тераси р. Черемош). Знайдено кілька десятків патинованих крем'яних артефактів, в т.ч. ретушованих знарядь.

Рудники IV. Ґрунтовий могильник (?) на східній околиці села, північніше дороги. Під час риття меліоративної канами знайдено керамічну урну з кальцинованими кістками.

Джурів V. Курганний могильник у лісі, на вододілі між селами Джурів та Іллінці, в уроч. Могилиці. Налічує 16 насипів заввишки до 4 м, які складають дві групи. Перша група – 14 курганів у двох скупченнях – розташовані західніше дороги (рис. 7). Ще два кургани локалізуються за 400–500 м східніше. Деякі насипи розкопувалися «колодязем», ймовірно, в міжвоєнний період.

Джурів VI. Стоянка пізнього палеоліту – мезоліту на вершині вододілу в уроч. Знесіне – Замчище. Серед підйомного матеріалу присутні кремінні ретушовані пластини, скребок, луски. Частина знахідок сильно патинована.

Джурів VII. Багатошарова пам'ятка на північно-східній околиці села, в уроч. Брами та Чорновище. Виявлено матеріали пізньопалеолітичного часу (різець, ретушовані пластини тощо) та давньоруської доби (XIII–XIV ст.). Основний ареал пам'ятки розташований на пласкій вершині г. Чорновище, на нерозораній ділянці якої простежується прямокутна підвищена деструкція з

великими шматками цеглянистої обмазки у відслоненні (рештки наземної будівлі?). На перерізаному в двох місцях відрозі пагорба з високими стрімкими схилами (уроч. Брама) локалізується мале городище, яке, ймовірно, прикривало в'їзд на вершину та контролювало шлях вздовж р. Рибниця. На його майданчику присутні дві великі ями, а на місці зсуву в південно-східній частині виявлено фрагменти керамічного горщика, цвяхи й арбалетні та лучні стріли (рис. 8). Із цього ж урочища походить залізна острога хорошої збереженості (рис. 9). Із заходу розгалужені відроги пагорба прикриті в підніжжі невисоким дугоподібним валом і ровом. Виявлені знахідки попередньо можна датувати XIV ст., ймовірніше – його другою половиною. Територіально найближчі аналогії відомі з городища Зелена Липа¹³, а також із Тустані¹⁴. Нові матеріали дозволяють додатково порушити питання про локалізацію літописного Городка на Черемоші¹⁵.

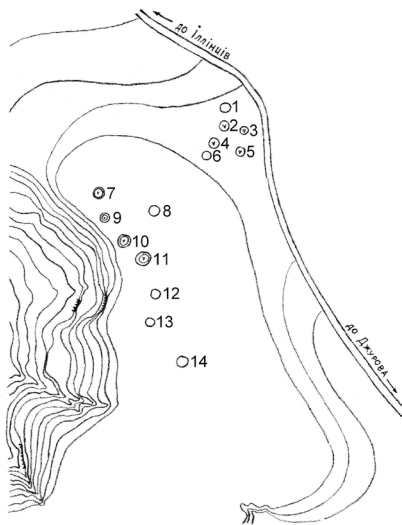

Рис. 7. План розташування насипів курганного могильника Джурів V.

Fig. 7. Map of hills of the burial mound Dzshuriv V.

13 Пивоваров С. В. Арбалетне озброєння в середньовічних старожитностях Буковини // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – Львів, 2004. – № 502: Держава та армія. – С. 24–30; Його ж. Городище другої половини XIV ст. в с. Зелена Липа на Буковині // Археологія і давня історія України. – 2010. – Вип. 1. – С. 365–370.

14 Рожко М. Ф. Тустань – давньоруська наскельна фортеця: наукове видання. – Київ: Наукова думка, 1996. – С. 202–204; Його ж. Архітектура та система оборони Українських Карпат у княжу добу. – Львів: БаК, 2016. – С. 200–212.

15 Ільків М. Літописний Городок на Черемоші: проблема локалізації та перспективи дослідження // Середньовічні старожитності Центрально-Східної Європи. – Чернівці: Сіверянська думка, 2007. – С. 80–83.

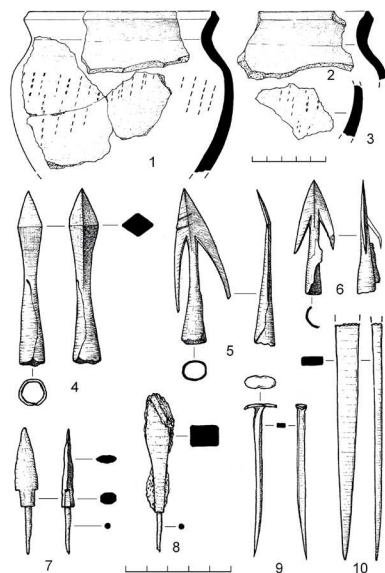

Рис. 8. Середньовічні матеріали з пам'ятки Джурів VII (уроч. Брама).
 Fig. 8. Medieval materials from the monument Dzhuriv VII (Bramy site).

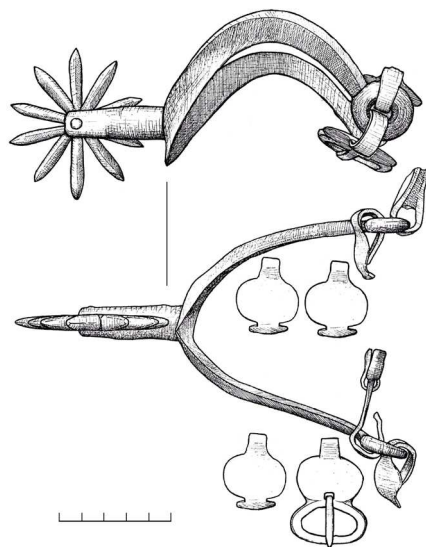

Рис. 9. Залізна острога з пам'ятки Джурів VII (уроч. Брама).
 Fig. 9. An iron spur from the monument Dzhuriv VII (Bramy tract).

Джурів VIII. Поселення райковецької культури в лісі, на північ від села, на високій терасі лівого берега р. Рибниця, в уроч. Осередок. В урвищі зафіксовано культурний шар зі спалениною та розвалом ліпних посудин.

Джурів IX. Городище на видовженому мисоподібному узвишші в лісі, північніше села, в уроч. Діл. З півночі обмежене глибоким ярмом зі струмком, із півдня – уступом тераси лівого берега р. Рибниця. Із західного напільного боку виположений майданчик городища завдовжки 540 м захищений валом заввишки до 3 м та ровами з обох його сторін, що характерно насаперед для доби раннього заліза. Посередині лінія укріплень перерізана лісовою дорогою, хоча в давнину в'їзд розташовувався, очевидно, на її південному кінці. Зі сходу центральний майданчик городища (300 × 70–100 м) додатково захищала оборонна лінія у вигляді ескарпу. Культурного шару на даній ділянці у відслоненнях ґрунту не зафіксовано. На стрілці мису в східній частині пам'ятки (уроч. Писок) в розрізі дороги простежено культурний шар трипільської культури потужністю 0,1 м у вигляді шматків обмазки редукованого майданчика й дрібних фрагментів посуду.

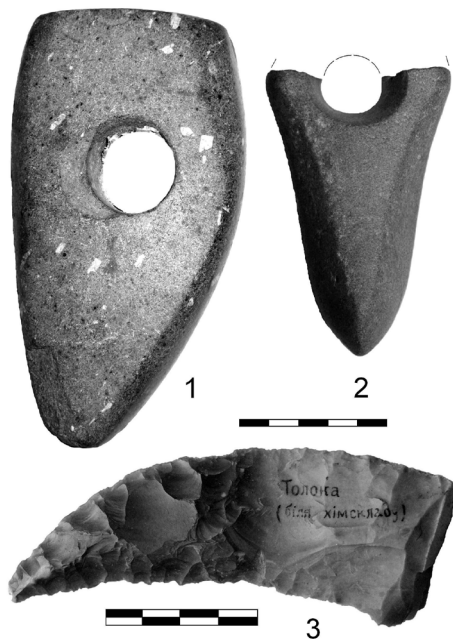

Рис. 10. Поодинокі знахідки доби бронзи з Джурова (1, 3) й Іллінців (2).

Fig. 10. Isolated finds of the Bronze period Dzhoriv (1, 3) and Illintsi(2).

Джурів Х. Багатошарове поселення на північно-східній околиці села, на третій терасі р. Черемош, в уроч. Великі Горби. Матеріали трипільської культури представлені фрагментами кераміки (рис. 6: 3) та кременними виробами: нуклеуси, пластини і відщепи, різці, скребки, вкладні серпів, наконечники стріл тощо. До старожитностей культури карпатських курганів віднесено фрагменти керамічного посуду. Уламками посудин, кахель та люльками презентовані знахідки нового часу.

Виявлені об'єкти поряд з численними місцезнаходженнями формують основу археологічної карти Пруто-Черемошського межиріччя та відображають основні віхи заселення регіону. Так, стосовно доби пізнього палеоліту спостерігається порівняно густа насиченість пам'яток, які локалізуються переважно на вершинах Пруто-Черемошського вододілу. Не пізніше енеоліту стаціонарні поселення почали облаштовуватися на другій надзаплавній терасі рік, розчленованій місцями давніми старицями (селище трипільської культури Видинів І). Цю ж тенденцію підтверджують й інші пам'ятки (Джурів¹⁶, Шипинці-Баличанка¹⁷, Новосілка-Селище¹⁸). Наявність обсидіану на нео- й енеолітичних поселеннях (Залуччя Горішнє І, ІІ) теж варто вважати більше закономірністю, ніж винятком. У басейнах Дністра й Пруту вироби з вулканічного скла виявлені на низці пам'яток культури лінійно-стрічкової кераміки та трипільської культури: Котоване¹⁹, Більшівці²⁰, Мединя²¹, Марківці²², Звенячин²³,

16 Вісник Івано-Франківського краєзнавчого музею. – III квартал 2001. – № 35: Державний реєстр пам'яток археології. – С. 114.

17 Довідник з археології України: Хмельницька, Чернівецька, Закарпатська області. – Київ: Наукова думка, 1984. – С. 146.

18 Там само. – С. 144.

19 Пелешишин М. А. Племена культури лінійно-стрічкової кераміки // Стародавнє населення Прикарпаття і Волині (доба первіснообщинного ладу). – Київ: Наукова думка, 1974. – С. 100.

20 Януш В. Нові матеріали до вивчення неоліту Верхнього Подністров'я // Галич в доісторії і середньовіччі: Матер. міжнар. археологічної конф. (Галич, 4–6 вересня 2003 р.). – Галич, 2003. – С. 65; Його ж. Дослідження неолітичного шару поселення Більшівці у 2007 році // Галич і Галицька земля в доісторії і середньовіччі. Проблеми методології: Матер. міжнар. наук. конф. (Галич, 4 листопада 2010 р.). – Галич, 2010. – С. 158, рис. 5.

21 Конопля В. Вироби з кременю, обсидіану і каменю поселення лінійно-стрічкової кераміки Мединя на Івано-Франківщині // МДАПВ. – 2010. – Вип. 14. – С. 385–393.

22 Ткачук Т., Кочкін І. Фази неолітизації і ранньої енеолітизації Верхнього Подністров'я // Галич і Галицька земля в доісторії і середньовіччі. Проблеми методології: Матер. міжнар. наук. конф. (Галич, 4 листопада 2010 р.). – Галич, 2010. – С. 45.

23 Захарук Ю. М. Пам'ятки культури лінійно-стрічкової кераміки // Археологія Української РСР. – Київ: Наукова думка, 1971. – Т. I. – С. 97, 101, 103.

Блищанка, Жванець²⁴, Денчень I та Флорешть I²⁵, Банилів-Пасіка²⁶. Ймовірно, сировина потрапляла у регіон через карпатські перевали. Значний відсоток різночасових пам'яток приурочений до високого берега третьої тераси Пруту й Черемошу, яка, попри близькість до мисливських і сільськогосподарських угідь, убезпечувала від потенційних повеней і природно захищала селища. Виявлені пам'ятки засвідчують перспективність пошуку нових археологічних об'єктів як на території регіону, так і вище за течією рік.

Mykola ILKIV, Roman CHOBAN

AN ARCHEOLOGICAL MAP OF THE AREA BETWEEN THE PRUT AND CHEREMOSH RIVERS

In the area between the Prut and Cheremosh Rivers within the modern Sniatyn district in the Carpathian region, 19 newly discovered monuments of archeology (sites, settlements, hill-forts and burials) were recorded. They are dated from the Late Paleolithic to the Late Middle Ages: Zaluchchia Horishnie (Trypillia culture, post-Corded Ware horizon, Carpathian mounds culture), II (Linear Pottery, Holihradaska cultures), III (Holihradaska culture); IV (Ancient Rus culture); Kniazhe I (Trypillia, Lukashivska and Ancient Rus cultures), II and III (Trypillia culture), IV (Late Paleolithic); Vydyniv I (Trypillia, Carpathian mounds cultures); Tuchapy III (Late Paleolithic), IV (Ancient Rus culture); Drahasymiv I (Late Paleolithic); Rudnyky IV; Dzhuriv V, VI (Late Paleolithic), VII (Late Paleolithic, Middle Ages), VIII (Raykovetska culture), IX (Trypillia culture, Early Iron age) X (Trypillia and Carpathian mounds cultures, Early Modern time). There are objects made of flint, obsidian, sandstone, ceramics and iron. Discovered monuments demonstrate positive dynamics of colonization of the region and allows us to trace the features of the settlement of river terraces in different historical periods.

Keywords: archaeological map, area between the Prut and Cheremosh Rivers, Late Paleolithic – Late Middle Ages. .

²⁴ Конопля В. Поселення культури лінійно-стрічкової кераміки Блищак на Сереті // Вісник інституту археології. – Львів, 2008. – С. 208–209.

²⁵ Ларина О. В. Культура линейно-ленточной керамики Пруто-Днестровского региона // Stratum plus. – 1999. – № 2: От Балкан до Гималаев: Время цивилизаций. – С. 47.

²⁶ Ільків М. Пам'ятки трипільської культури на лівобережжі Черемошу... – С. 193–195.